

قیام گوهرشاد پیش از قانونی شدن کشف حجاب

۵ مهر ۱۳۹۴ ساعت ۱۷:۴۴

آیت ... سبزواری، هم که خود در واقعه گوهرشاد حضور داشته گزارشی از این واقعه ارائه کرده است. وی در این گزارش با اشاره به قانون اتحاد شکل، می نویسد: "در سال ۱۳۵۲ ه. ق حکم شد که باید کلاه بین المللی پوشیده شود، که عبارت از کلاه دوره بود ..."

از همان آغازین سال های حکومت رضاخان، مسئله کشف حجاب به ویژه از سوی برخی روشنفکران لائیکی که پشتوانه فکری حکومت او محسوب می شدند، مطرح و رضاخان برای انجام آن تحت فشار قرار گرفت.

موسی حقانی، مسئول موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، با اشاره به پیشینه مسئله کشف حجاب در عصر رضاخان، از تحقیر و توهین زنان محجبه در نشریات آن زمان سخن گفت و اظهار داشت: در آن زمان در نشریه ایران جوان عکس زن های چادری را انداختند و زیر آن نوشتند، کلاغ سیاه. وی سیاست کشف حجاب را از برنامه های اولیه رضاخان برشمرد و افزود: اجرای این سیاست چون تبعاتی برای حکومت داشت، آن را در مرحله آخر سیاست تغییر لباس قرار داد. این پژوهشگر تاریخ معاصر با اشاره به شواهد پی گیری این سیاست از سوی رضاخان اظهار داشت: در همان سال های اولیه حکومت برای رواج بی حجابی، رضاخان مقرر کرده بود تا زنان بی حجاب مورد حمایت قرار گیرند و اگر اعتراض به آنان شد از آن ها حمایت کنند.

وی با بیان این که رضاخان تلاش می کرد به تدریج بی حجابی را در ایران رواج دهد، از برگزاری همایش های بی حجابی سخن گفت و افزود: از این رو در سال ۱۳۰۶. ش خانواده سلطنتی که به حرم حضرت معصومه(س) رفته بودند، کشف حجاب کردند.

حقانی با اشاره به این که حکومت پس از اقدامات بسیاری به این نتیجه می رسد که کشف حجاب را به صورت یک قانون در آورد و آن را به مرحله اجرا بگذارد، گفت: به همین خاطر در ۱۷ دی سال ۱۳۱۴ کشف حجاب را قانونی کرد.

وی در پاسخ به این سوال که چرا قیام گوهرشاد پیش از قانونی شدن کشف حجاب انجام شد، پاسخ داد: کشف حجاب از برنامه های اولیه رضاخان بود که تلاش می کرد به تدریج آن را عملی کند و به همین دلیل وقتی علما و مردم از این سیاست او آگاه شدند، در مناطق مختلف ایران به مخالفت با آن برخاستند و هنگامی که مردم و علما دیدند حکومت در راه کشف حجاب جدی است، اعتراض و مخالفت خود را افزایش دادند که به واقعه گوهرشاد منجر شد.

این نویسنده با بیان این که کلیه سیاست های فرهنگی و غرب مآبانه پهلوی اول مورد اعتراض مردم بود، اظهار داشت: در هر دوره ای مردم با مستمسک قرار دادن یک مسئله ای نارضایتی و اعتراض خود را نسبت به سیاست های فرهنگی رضاخان ابراز می کردند. در زمان واقعه گوهرشاد نیز، هم سیاست تغییر لباس مردان که تحت عنوان «قانون لباس متحدالشکل» اجرا می شد، مورد اعتراض بود و هم سیاست هایی که هنوز اعلام نشده بود اما کم و بیش اجرا می شد مانند کشف حجاب.

گزارش یک شاهد از واقعه گوهرشاد

آیت ا... سبزواری، هم که خود در واقعه گوهرشاد حضور داشته گزارشی از این واقعه ارائه کرده است. وی در این گزارش با اشاره به قانون اتحاد شکل، می نویسد: "در سال ۱۳۵۲ ه. ق حکم شد که باید کلاه بین المللی پوشیده شود، که عبارت از کلاه دوره بود و مردم همگی اطاعت می کردند مگر مشهد که قیام کرده و مخالفت." وی سپس به گزارش مشاهدات خود از واقعه گوهرشاد می پردازد و پس از اشاره به اجتماع مردم در مسجد گوهرشاد از نقش علامه بهلول در این واقعه سخن می گوید: "به فاصله چند روزی او را به مشهد آورده و به منبر بالا بردند و تحریک آن نموده که ایها الناس می خواهند حجاب را از زن ها بگیرند. خورده خورده هیجانی در مردم بیدار شد و کم کم مبلغین منبر رفته و تهییج مردم کرده تا بالاخره روز جمعه قشون اطراف صحن را گرفته و در دم بست پایین خیابان، قشون جلوگیری از مردم نموده و مردم مخالفت کرده و دو نفر از مردم کشته شده و این قضیه بیشتر باعث تهییج مردم شد تا آن که به کلی دکاکین تعطیل و ادارات بسته و ازدحام زیادی در مسجد جامع شد. حقیر و مرحوم آیت ا... آقاجی شیخ علی اکبر نهبانندی چون می دانستیم که قضیه عادی نیست، لذا گاهی در منزلی از منازل دوستان پنهان بودیم، لکن چون عموم علما در مسجد بودند مثل حاجی مرتضی آشتیانی، آقاشیخ حسن پایین خیابانی، آقاسید یونس اردبیلی و تمامی ائمه جماعت قریب سی نفر جمع شده بودند، لذا ناچار با یکدیگر رفتیم به مسجد. لکن آثار عذاب هویدا بود. غبار فلک را گرفته و هوا قرمز شده و مردم همه مضطرب و لاینقطع از دهات و اطراف جمعیت با چوب و چماق به طرف شهر آمده و شهرت دادند که علما حکم جهاد دادند تا آن که در مسجد دیگر جای پا نبود."

او در ادامه از تلاش خود برای آرام کردن مردم می نویسد و می گوید: در زمانی که به طرف منبر می رفته تا مردم را امر به تفرق کند، یک نفر ناشناس بال قبای مرا کشید و گفت: "به مردم بگو اگر می خواهید آسوده شوید، پنهانده به کنسول خانه روس شوید و من گوش به حرف او ندادم." این نکته می تواند اشاره به سیاست روس برای به دست گرفتن اعتراض مردم و استفاده از آن در راستای اهداف شوم خود باشد، چنان که در زمان مشروطه، مشروطه خواهان به سفارت انگلیس پنهانده شدند و زمینه انحراف آن را فراهم کردند.

به هر حال، آیت ا... سیدحسین سبزواری ادامه می دهد که: «کوشش کردم در تفرقه مردم و شاید ۹ قسمت از ۱۰ قسمت را متفرق کردم.» با تمام این تلاش ها به دستور رضاخان حرکت مردم سرکوب می شود و تعداد زیادی بر اثر تیراندازی ماموران در مسجد شهید و مجروح می شوند، بسیاری از علما همچون حاجی سیدهاشم نجف آبادی، حاجی شیخ حبیب ملکی، آقاسیدزین الدین سیستانی، شیخ آقابزرگ شاهرودی، حاجی شیخ هاشم قزوینی دستگیر و به تهران برده و مدتی، زندانی می شوند. آیت ا... میرزایونس اردبیلی هم که در نوقان مخفی شده بود پس از مدتی دستگیر و به تهران منتقل و زندانی می شود. بعد از بازرسی های زیاد اسدی نیابت تولیت هم محکوم به اعدام می شود.

- ۲۱ تیر سال ۱۳۱۴ مردم مشهد در اعتراض به سیاست کشف حجاب و حبس آیت ا... قمی از سوی حکومت رضاخان در مسجد گوهرشاد مشهد مقدس دست به اعتراض زدند که توسط حکومت دیکتاتوری پهلوی به خاک و خون کشیده شدند. دی ماه ۱۳۰۷ طرحی تحت عنوان "قانون لباس متحدالشکل" به تصویب نمایندگان مجلس شورای ملی کشور رسید که به موجب ماده اول آن کلیه کارکنان و کارمندان مرد موظف شدند از آغاز سال ۱۳۰۸ طرح "لباس ملی" را اجرا کرده که در واقع این لباس جانشین لباس های سنتی اقوام و اصناف مختلف شود.

این لباس به اصطلاح "ملی" که هیچ نشانی از ملیت نداشت شامل کت، شلوار و کلاه پهلوی بود. پیرو همین سیاست "لباس

متحدالشکل " مدتی بعد طرح کشف حجاب بانوان در دستور کار حکومت پهلوی اول قرار گرفت که با مخالفت علما و روحانیون، سران قبائل و عموم مردم روبرو شد.

آیت... العظمی حاج آقا حسین قمی از علمای بزرگ و مشهور آن زمان که به عنوان مرجع تقلید عام، رهبری فکری جامعه را برعهده داشت از مشهد به قصد مذاکره و گفت‌وگو با عوامل حکومت رضاخان راهی تهران شد. وی در شهر ری مستقر شد و گروه گروه مردم به زیارت و دست بوس او می‌رفتند.

این خبر که به رضاخان رسید وی دستور داد تا از هر گونه ورود و خروج مردم به محل استقرار ایشان جلوگیری شود و در نهایت آیت... قمی در بازداشت و حبس قرار داده شد.

هنگامی که این خبر به مردم مشهد رسید جماعت گسترده‌ای از مردم و روحانیت در مسجد گوهرشاد اجتماع کردند. برخی از خطبا بر فراز منبر به تحلیل موضوع پرداختند و در حالی که لحظه به لحظه به جمعیت معترض افزوده می‌شد، وعاظ و اهل منبر در یک برنامه تنظیم شده زوایای توطئه رضا خان را مورد بررسی و تحلیل قرار می‌دادند. خبر این اعتراض و تحسن به رضا شاه رسید. او هم بلافاصله دستور سرکوب مردم را صادر کرد و مردمی که بر اساس غیرت دینی و مخالفت با کشف حجاب و بازداشت آیت... العظمی قمی در برابر عوامل حکومت مقاومت می‌کردند، با تهاجم شدید نیروهای رضا قلدر مواجه شدند. روز ۲۱ تیر ماه توپ‌های سنگین در خیابان روبروی مسجد گوهرشاد استقرار یافت و صدای غرش مسلسل‌ها در شهر پیچید و حرم مطهر امام رضا (ع) مورد تعرض قرار گرفت. با یورش حکومت، صدای "یا علی و یا حسین" ها خاموش شد و بین ۲ هزار تا ۵ هزار نفر از مردم متدین کشته و زخمی شدند. حدود ۲ هزار نفر هم دستگیر و بازداشت شدند.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/۲۰۷۱۲/حجاب-کشف-شدن-قانونی-پیش-گوهرشاد-قیام>